

characterized by a low and medium level of mental stress, in addition women's level of tension is significantly higher than men's level of tension. There is revealed a significant correlation between the level of mental stress and indicators of resourceness: students with low level of mental stress have higher index of resourceness and higher indicator of gains and lower indicator of losses.

Key words: training of specialists, students, stress, resistance to stress, mental tension level, personal resources, evaluation of losses and gains of personal resources.

УДК 159.9:316.77,159.9:37.015.3

Дуткевич Т.В.

МОРАЛЬНО-ЦІННІСНА СПРЯМОВАНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА УСВІДОМЛЕННЯ МІЖОСОБИСТІСНИХ КОНФЛІКТІВ МАЙБУТНІМИ ПЕДАГОГАМИ

Дуткевич Т.В. Морально-ціннісна спрямованість як складова усвідомлення міжособистісних конфліктів майбутніми педагогами. Розкрито показники морально-ціннісної спрямованості усвідомлення міжособистісних конфліктів майбутніми педагогами (співвідношення егоїстичних і гуманістичних цінностей, їх стійкість, прагнення до злагоди з товаришами і толерантність). Показано, що для усвідомлення міжособистісного конфлікту важливою є здатність майбутнього педагога робити гуманістично орієнтовані вибори, виступати на захист духовних цінностей, відстоювати їх у конфліктних ситуаціях, вирішувати проблемні комунікативні ситуації виходячи з інтересів дитини, чітко розмежовувати випадки можливих компромісів і твердої непохитності. Отримано дані про те, що значна частина (близько третини) майбутніх учителів мають низький рівень досліджуваної спрямованості, чим засвідчено необхідність розроблення відповідного формувального експерименту.

Ключові слова: цінність, спрямованість, усвідомлення, міжособистісний конфлікт, толерантність, егоїстичні і гуманістичні цінності.

Дуткевич Т.В. Морально-ценностная направленность как составляющая осознания межличностных конфликтов будущими педагогами. Раскрыты показатели морально-ценностной направленности осознания будущими учителями межличностных конфликтов (соотношение эгоистических и гуманистических ценностей, их стойкость, стремление к согласию с товарищами и толерантность). Показано, что для осознания межличностных конфликтов важна способность будущих педагогов делать гуманистически направленные выборы, выступать в защиту духовных ценностей, отстаивать их в конфликтных ситуациях, решать проблемные коммуникативные ситуации исходя из интересов ребенка, четко различать случаи возможных компромисов и твердой неуклонности. Получены данные о том, что значительная часть (около трети) будущих учителей имеют низкий уровень исследуемой направленности, что свидетельствуют о необходимости разработки соответствующего формирующего эксперимента.

Ключевые слова: ценность, направленность, осознание, межличностный конфликт, толерантность, эгоистические и гуманистические ценности.

Вступ. Психологічні дослідження у галузі професійної конфліктологічної підготовки вчителів відповідають сучасним запитам суспільства щодо демократизації й гуманізації людських взаємин шляхом активізації процесів взаємодії, спілкування, співпраці, поглиблення взаєморозуміння. Натомість, конфліктна поведінка як працюючих, так і майбутніх учителів не завжди відзначаються гуманістичною спрямованістю, що й зумовлює актуальність дослідження морально-ціннісного компоненту усвідомлення міжособистісних конфліктів майбутніми вчителями.

Вихідні передумови. Особливості конфліктів, зокрема різні аспекти усвідомлення їх студентами, знайшли висвітлення у роботах Н.Л. Висідалко [5],

Т.В. Дуткевич [7], І.В. Кошової [10], Н.І. Мащенко [14] та ін. У низці праць встановлено зв'язок стилів вирішення конфлікту із особливостями його усвідомлення (І.Г.Батраченко і О.А. Коновалова [1], Н.В. Грішина [6], Г.В. Ложкін і Н.І. Пов'якель [13], М.І. Пірен [15] та ін.). Розвиток цінностей особистості досліджено у працях І.Д. Беха [2], М.Й. Боришевського [3], Л.В. Долинської й Н.П. Максимчук [4], Г.К. Радчук [16] та ін. Водночас, залишились не розкритими питання морально-ціннісної спрямованості у структурі усвідомлення студентами міжособистісних конфліктів, що й виступає предметом нашого дослідження.

Стаття має на меті представити аналіз результатів теоретичного та емпіричного дослідження морально-ціннісної спрямованості усвідомлення міжособистісних конфліктів майбутніми вчителями.

Проведене дослідження виконано за допомогою методів аналізу, узагальнення й систематизації наукових даних, опитування, ранжування, анкетування.

Виклад основного матеріалу. У психологічних дослідженнях цінність особистості розглядається як внутрішній образ системи ідеалів, уявлень про моральність, зразковість, як мета і спрямованість поведінки, що визначають світоглядну орієнтацію особистості, її зовнішні прояви. Цінності особистості – критерії у сприйманні навколишнього, які детермінують модальність ставлення особистості до явищ та подій її життя (І.Д. Бех [2], М.Й. Боришевський [3], Д.О. Леонтьев [12] та ін.). Наявність цінностей у змісті «індивідуальної свідомості» у цілому та в окремих її сферах, зокрема, є загальноприйнятим фактом, що не вимагає доведення. При цьому спостерігається явище розщеплення змісту свідомості: існування подвійного змісту «індивідуальної» свідомості. По-перше, як відображення елементів суспільної свідомості, по-друге, змісту особистісного знання. Невідповідність між цими компонентами в системі цінностей призводить до розходження між знанням норми та реальною поведінкою, що суперечить цим знанням. Таким чином, ціннісна система особистості може бути суперечливою і конфліктною або узгодженою і гармонійною.

Ми виходимо з того, що обов'язковою умовою попередження та залагодження міжособистісних конфліктів виступає дослідження й урахування особливостей його усвідомлення особистістю. Цінності майбутніх педагогів є компонентом їх соціального сприймання та відіграють певні функції у такому важливому сегменті соціального сприймання, як усвідомлення міжособистісного конфлікту.

Цінності відіграють важливу роль у регуляції міжособистісних взаємин, слугують тим усталеним зразком, порівнюючи з яким особистість робить висновки про належну й неналежну поведінку власну і навколишніх. Ці висновки слугують вирішальним чинником при вирішенні особистісних дилем, при розв'язанні проблемних ситуацій тощо. Відтак, цінностям притаманна значна мотивуюча енергія, вони є джерелом спонукання, яке керує людиною в досягненні нею цілей відповідними шляхами й засобами. Цінності мають інтегруючий потенціал, об'єднують чи розмежовують людей залежно від зближення змісту та структури їх цінностей.

Презентованість цінностей у свідомості майбутніх педагогів нас цікавить, насамперед, тому, що цікавить, насамперед, тому, що і цінності, і міжособисті-

сні конфлікти становлять елементи соціальної дійсності, які особистість усвідомлює, приймає і інтерпретує. Усвідомлення міжособистісного конфлікту передбачає опору особистості на певні еталони, якими, без сумніву, слугують презентовані у свідомості студента цінності, тісно пов'язані із уявленнями про соціальні норми, що визначають оцінку студентом етичної прийнятності актів конфліктної поведінки. Саме презентовані цінності відіграють роль основи для побудови вищих регуляторів поведінки особистості – ідеалів, зразків, переконань, норм, правил, що вплітаються у процес усвідомлення міжособистісного конфлікту у якості особливих чинників, що конструюють його образ. Етична оцінка подій, що відбуваються у міжособистісному конфлікті, становить один з найважливіших аспектів його усвідомлення, без урахування якого неможливо визначити адекватність образу міжособистісного конфлікту.

Морально-ціннісна спрямованість усвідомлення майбутніми вчителями міжособистісного конфлікту відбивається у таких показниках, як співвідношення егоїстичних і гуманістичних цінностей, стійкість цінностей, прагнення до злагоди з товаришами і толерантність.

Співвідношення егоїстичних і гуманістичних цінностей у процесі усвідомлення майбутніми вчителями міжособистісного конфлікту виявляється як спосіб розподілу відповідальності, прав і обов'язків між його сторонами на засадах егоїстичних або гуманістичних цінностей. Гуманістичні цінності зумовлюють визнання майбутніми вчителями рівних відповідальності, прав і обов'язків обох сторін конфлікту, ніхто з них не визнається апріорі більш достойним чи пріоритетним. У ставленні студента з перевагою гуманістичних цінностей до опонента характерний індивідуальний та особистісний підходи, врахування його цілей, мотивів, повага позиції та цінностей тощо.

Перевага егоїстичних цінностей полягає у концентрації і перебільшенні студентом своїх повноважень, можливостей, у розширенні меж нормативно дозволеного лише для однієї зі сторін міжособистісного конфлікту. У ставленні до ігнорованого партнера переважають прояви деперсоналізації, нездатність об'єктивно сприймати його потреби, цілі, можливості, поважати його цінності та інтереси.

Стійкість цінностей особливо яскраво виявляється у тих ситуаціях, коли необхідно докласти зусилля (проявити волю) задля збереження обраної цінності. Стійкість цінностей залежить від їх змісту: якимось з них особистість досить легко поступається заради злагоди з навколишніми (матеріальні блага, престиж тощо), а від якихось не здатна відмовитись за жодних умов (збереження життя, здоров'я тощо). Найбільш важливі цінності є водночас і найбільш стійкими. Вони визначають сутність морально-етичного портрету особистості.

Особливості ціннісної структури майбутніх учителів також виявляються як їх спрямованість на певний тип взаємодії з навколишніми. Співпраця визначається як така міра функціональної взаємозалежності сторін, де успіх і винагорода окремого індивіда обумовлені успіхом усіх інших членів, що вимагає від них узгоджених дій, вільного діалогу. Довіра і симпатія між учасниками є результатом обміну інформацією, способами дій, почуттями і настроями; взаємної корекції, уточнення, збагачення думок, зіткнення й узгодження різних під-

ходів і поглядів тощо.

Толерантність знаходить виявлення у повазі й визнанні рівності, партнерства, у прагненні до розуміння з іншими, уникненні домінування й тиску, визнанні явища плюралізму думок й позитивному ставленні до цього факту, розумінні його переваг. Одноманітність та одностайність сприймаються толерантною людиною як примітивізм й спрощення багатовимірної дійсності (Г.С. Кожухарь [9], Г. Крісталл [11] та ін.).

Міжособистісний конфлікт, як своєрідний екран, дозволяє висвітити здатність людини поводитись по-справжньому толерантно. Адже у спокійних ситуаціях людина схильна поводитись раціонально, а розум підказує їй виявляти толерантність, іноді навіть маскуючи справжні свої почуття.

Показники морально-ціннісної спрямованості усвідомлення майбутніми вчителями міжособистісного конфлікту виявляються більш чи менш виразно, що дозволяє виокремити відповідні їй рівні.

У студентів з високим рівнем морально-ціннісної спрямованості усвідомлення міжособистісного конфлікту більшість конфліктів прямо стосуються відстоювання гуманістичних цінностей та відображають уявлення студентів про належну поведінку. Конфлікт сприймається як спосіб відстоювання інтересів більшості, утвердження справедливості й соціальної рівності. Студенти толерантні, поважають і визнають рівність, партнерство, прагнуть до розуміння з іншими, уникають домінування й тиску, визнають явища плюралізму думок й позитивно ставляться до цього факту, розуміють його переваги.

Студенти із середнім рівнем морально-ціннісної спрямованості лише опосередковано розуміють зв'язок міжособистісного конфлікту й відстоювання гуманістичних цінностей. Конфлікт, насамперед, сприймається як спосіб відстоювання власних (часто егоїстичних) інтересів, проте студенти намагаються узгодити особисте із цінностями справедливості й соціальної рівності. Толерантність цих студентів нестійка й ситуативна. У ситуаціях конфлікту різко знижується. Вони готові до поваги й визнання рівності, партнерства, до розуміння з іншими лише тоді, коли це безпосередньо не зачіпає їх особистих інтересів, переваг чи привілеїв.

Низький рівень морально-ціннісної спрямованості проявляється у випадках, коли студенти не розуміють зв'язку міжособистісного конфлікту й відстоювання духовних цінностей, а сприймають конфлікт суто як спосіб захисту власних егоїстичних інтересів, не намагаються при цьому узгодити особисте із загальноприйнятими цінностями. У них невиражена толерантність, вони неготові до поваги й визнання рівності, партнерства, до порозуміння з іншими. У спілкуванні переважає прагнення до домінування, до нав'язування своїх думок і поглядів. Одноманітність та одностайність сприймаються як ідеал людських стосунків.

У ході емпіричного дослідження використано методи ранжування цінностей для визначення співвідношення егоїстичних і гуманістичних цінностей, шкала схильності до порушення норм і правил опитувальника «Визначення схильності до девіантної поведінки» (А.Н. Орел) на визначення стійкості цінностей, методика діагностики комунікативних установок (В.В. Бойко) на вияв-

лення прагнення до злагоди з товаришами; методика діагностики комунікативної толерантності (В.В. Бойко) з визначення толерантності досліджуваних.

Процедура ранжування цінностей передбачала контент-аналіз наданих студентами описів та аналізів міжособистісних конфліктів, за результатами якого складався список найбільш частотних цінностей, які виступили причинами конфліктів. У створеному таким чином списку цінностей студенти повинні були відзначити ті з них, з приводу яких у них траплялись зіткнення з одногрупниками або свідками яких вони були.

За допомогою описаного методичного інструментарію проведено емпіричне дослідження морально-ціннісного компоненту усвідомлення міжособистісних конфліктів у 135 студентів третіх курсів фізико-математичного і педагогічного факультетів.

У результаті обчислення отриманих кількісних результатів високий рівень морально-ціннісної спрямованості в усвідомленні міжособистісного конфлікту визначено у 16,3% досліджуваних, середній – у 53,3%, низький – у 30,4% майбутніх вчителів.

Висновки і перспективи. Значна частина (близько третини) майбутніх учителів з низьким рівнем морально-ціннісної спрямованості в усвідомленні міжособистісного конфлікту є досить загрозливим явищем, що негативно впливає на процес професійного становлення педагога. Адже педагогічна професія вимагає від її суб'єкта стійкого володіння високоморальними цінностями, які дозволятимуть конструктивно і з урахуванням виховних цілей будувати взаємини у шкільному соціумі. У цьому процесі важливою є здатність педагога робити гуманістично орієнтовані вибори, виступати на захист духовних цінностей, відстоювати їх у конфліктних ситуаціях, вирішувати проблемні комунікативні ситуації виходячи з принципів захисту інтересів дитини та забезпечення всебічних умов її розвитку, чітко розмежовувати випадки можливих компромісів і твердої непохитності та непримиренності. Таким чином, отримані дані свідчать про необхідність розроблення ефективних заходів з посилення морально-ціннісної спрямованості в усвідомленні міжособистісного конфлікту майбутніми вчителями, що й слугуватиме завданням формувального експерименту.

Список використаних джерел

1. Батраченко І.Г., Коновалова О.А. Сприймання та очікування в структурі конфлікту // Конфлікти в суспільстві: Діагностика і профілактика / Тези III-ї Міжн. наук.-практ. конф / за ред. М.І.Пірен, А.М.Зельницького та ін. – К. – Чернівці, 1995. – С. 31-34.
2. Бех І.Д. Духовні цінності в розвитку особистості / І.Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 1997. – №1. – С. 124-129.
3. Боришевський М.Й. Духовні цінності як детермінанти самоактивності особистості у вихованні й самовихованні // Психологія самоактивності учнів у виховному процесі: Навч.-метод. посібн. / За ред. М.Й.Боришевського. – К.: ЗМН, 1998. — С. 182-190.
4. Долинська Л.В. Психологія ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя / Л.В.Долинська, Н.П.Максимчук. – Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О.В., 2008. – 124 с.
5. Висідалко Н.Л. Сенситивність сенсорно-перцептивної сфери студента / Н.Л.Висідалко // Проблеми загальної та педагогічної психології: зб. наук. праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України / за ред. Максименка С.Д. – К.: фірма «ГНОЗІС». – 2006. – т. VIII, ч. 9. – С. 84-90.

6. Гришина Н.В. Психология конфликта. – СПб., М., Харьков, Минск: ПИТЕР, 2000. – 464 с.
7. Дуткевич Т.В. Особливості соціально-перцептивного образу міжособистісного конфлікту / Т.В.Дуткевич // Проблеми сучасної психології: зб. наук. пр. Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка, Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / за ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. – Вип. 8. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2010. – С. 288-297.
8. Кожухарь Г.С. Проблема толерантности в межличностном общении / Г.С.Кожухарь // Вопросы психологии. – №2. – 2006. – С.3-12.
9. Кристалл Г. Аффективная толерантность / Г.Кристалл // Журнал практической психологии и психоанализа, 2001. – №3. – С. 56-66.
10. Леонтьев Д.А. Психология смысла (природа, строение и динамика смысловой реальности) / Д.А. Леонтьев. – М.: Смысл, 2003. – 487 с.
11. Ложкин Г.В. Практическая психология конфликта / Г.В.Ложкин, Н.И.Повякель. – К.: МАУП, 2002. – 256 с.
12. Мащенко Н.І. Соціальний інтелект і становлення професійної успішності студентів / Н.І. Мащенко // Проблеми загальної та педагогічної психології: Зб. наук. праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України / за ред. Максименка С.Д. – К.: фірма «ГНОЗІС». – 2006. – т. VIII, ч. 9. – С. 221-225.
13. Пірен М.І. Конфліктологія : навч. посібник / М.І.Пірен. – К.: Академія, 2007. – 452 с.
14. Радчук Г. Аксіопсихологія вищої школи. Монографія / Г.К.Радчук. – Тернопіль: ТНПУ, 2009. – 415 с.

Spysok vykorystanyh dzhherel

1. Batrachenko I.G., Konovalova O.A. Spryjmannja ta ochikuvannja v strukturi konfliktu // Konflikty v suspil'stvi: Diagnostyka i profilaktyka / Tezy III-i' Mizhn. nauk.-prakt. konf / za red. M.I.Piren, A.M.Zel'nyč'kogo ta in. – K. – Chernivci, 1995. – S. 31-34.
2. Beh I.D. Duhovni cinnosti v rozvytku osobystosti / I.D. Beh // Pedagogika i psihologija. – 1997. – №1. – S. 124-129.
3. Boryshevs'kyj M.J. Duhovni cinnosti jak determinanty samoaktyvnosti osobystosti u vyhovanni j samovyhovanni // Psihologija samoaktyvnosti uchniv u vyhovnomu procesi: Navch.-metod. posibn. / Za red. M.J.Boryshevs'kogo. – K.: ZMN, 1998. — S. 182-190.
4. Dolyn's'ka L.V. Psihologija cinnisnyh orijentacij majbutn'ogo vchytelja / L.V.Dolyn's'ka, N.P.Maksymchuk. – Kam'janec'-Podil's'kyj: FOP Sysyn O.V., 2008. – 124 s.
5. Vysidalko N.L. Sensytyvnist' senso-no-perceptyvnoi' sfery studenta / N.L.Vysidalko // Problemy zagal'noi' ta pedagogichnoi' psihologii': zb. nauk. prac' Instytutu psihologii' im. G.S.Kostjuka APN Ukraïny / za red. Maksymenka S.D. – K.: firma «GNOZIS». – 2006. – t. VIII, ch. 9. – S. 84-90.
6. Grishyna N.V. Psihologija konfliktu. – SPb., M., Har'kov, Mynsk: PYTER, 2000. – 464 s.
7. Dutkevych T.V. Osoblyvosti social'no-perceptyvnoho obrazu mizhosobystisnogo konfliktu / T.V.Dutkevych // Problemy suchasnoi' psihologii': zb. nauk. pr. Kam'janec'-Podil's'kogo nacional'nogo universytetu im. I.Ogijenka, Instytutu psihologii' im. G.S. Kostjuka APN Ukraïny / za red. S.D. Maksymenka, L.A. Onufrijevoi'. – Vyp. 8. – Kam'janec'-Podil's'kyj: Aksioma, 2010. – S. 288-297.
8. Kas'jan V.I. Filosofija. Vidpovidy na pytannja ekzamenacijnyh biletiv / V.I.Kas'jan. –K.: Znannja, 2008. – 347 s.
9. Kozhuhar' G.S. Problema tolerantnosti v mezhlichnostnom obshhenii / G.S.Kozhuhar' // Voprosy psihologii. – №2. – 2006. – S.3-12.
10. Koshova I.V. Vplyv interpretacijnyh shem na rozvytok i zavershennja konfliktnyh situacij / I.V.Koshova // Naukovi zapysky Instytutu psihologii' im. G.S. Kostjuka APNU. – Vyp. 26. – T. 2. – K.: Glavnyk, 2005. – S. 384-389.
11. Kristall G. Afferktivnaja tolerantnost' / G.Krystall // Zhurnal prakticheskoy psihologii i psihoanaliza, 2001. – №3. – S. 56-66.

12. Leont'ev D.A. Psihologija smysla (priroda, stroenie i dinamika smyslovoj real'nosti) / D.A. Leont'ev. – M.: Smysl, 2003. – 487 s.
13. Lozhkin G.V. Prakticheskaja psihologija konflikta / G.V.Lozhkin, N.Y.Povjaket'. – K.: MAUP, 2002. – 256 s.
14. Mashhenko N.I. Social'nyj intelekt i stanovlennja profesijnoi' uspishnosti studentiv / N.I. Mashhenko // Problemy zagal'noi' ta pedagogichnoi' psihologii': Zb. nauk. prac' Instytutu psihologii' im. G.S.Kostjuka APN Ukrai'ny / za red. Maksymenka S.D. – K.: firma «GNOZIS». – 2006. – t. VIII, ch. 9. – S. 221-225.
15. Piren M.I. Konfliktologija : navch. posibnyk / M.I.Piren. – K.: Akademija, 2007. – 452 s.
16. Radchuk G. Aksiopsihologija vyshhoi' shkoly. Monografija / G.K.Radchuk. – Ternopil': TNPU, 2009. – 415 s.

Dutkevich T.V. The ethical value orientation as a component of future teachers' interpersonal conflicts realizing. It was showed that the study of future teachers' ethical value orientation as a component of interpersonal conflicts realizing is an important part of their positive conflict behavior forming. The indicators of investigated ethical values orientation were disclosed. They are the correlation between selfish and humanistic values, their firmness, the aspiration to consent and tolerance. It were used such methods as value ranging, tendency to norms disturbance scale of "Determination of Tendency to deviant behavior" questionnaire by A.N.Orel, "Diagnostic of communicative attitudes" by V.V.Boyko, "Diagnostic of communicative tolerance" by V.V.Boyko. It was presented the results of empirical study of 135 third year students of physics and mathematics and pedagogical university departments. It was established that 16,3% of studying students have high level of ethical value orientation of interpersonal conflicts realizing, 53,3% of them have average level and 30,4% have low level. It was revealed by empirical way that near third part of future teachers with a low level of moral value trend at interpersonal conflicts realizing is rather dangerous phenomena which badly influences at pedagogues' professional becoming. It was shown that pedagogical profession requires the resistant and high moral teachers' values which provide constructive educational interpersonal relations with colleagues, pupils and their parents. It was considered the importance the pedagogues' ability to make humanistic oriented choices, to defense the spiritual values, to assert them while conflict situations, to solve communicative problems regarding the principles of children interests protection and providing all terms for their development, to differentiate clearly the cases of possible compromises and solid incomppliance. The empirical data revealed the necessity of proper forming work.

Key words: value, orientation, realizing, interpersonal conflict, tolerance, selfish and humanistic values.

УДК 159.9.876

Зброжик Є.В.

ОСОБЛИВОСТІ МЕДИКО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ КОРЕКЦІЇ ЖІНОК, ЯКІ НАРОДИЛИ НЕДОНОШЕНИХ ДІТЕЙ

Зброжик Є.В. Особливості медико-психологічної корекції жінок, які народили недоношених дітей. В статті розглядаються засади організації психокорекційної допомоги жінкам, які народили недоношених дітей. Автор акцентує увагу на тому, що дослідження перинатальної психології доводять необхідність гармонійного контакту матері та дитини і розглядають цю діаду як єдину соціо-біологічну систему. Автором запропонована система психо-фізичної реабілітації, в якій мати та дитина є лікувальними факторами один для одного на тлі застосування індивідуалізованих лікувально-відновлювальних комплексів. Встановлено, що рання реабілітація новонароджених підвищує ефективність заходів виходжування недоношених дітей.

Ключові слова: пологи, недоношена дитина, психокорекція матерів, біосоціальна система «мати-дитина».